

ЕРЭ –2024

*2024 сұлта 9 класс пѣтерекенсене
чѣваши чѣлхипе патшалăх шайѣнче тытмалли
тѣп экзаменѣ
тест ыйтăвѣсене хуравлама хатѣрленесси*

*Егорова А.С., Чѣваши Республикин
вѣренѣ институчѣн чѣваши чѣлхипе
литератури кафедрин доценчѣ*

1-мĕш пай

1 Текста тимлĕ шпĕр те ăна сывах изложени сырар.

Изложенири сĕмах шучĕ 70-тен кая пулмалла мар.

Изложение тирпейлĕ, усăмлă сырар.

2-мĕш пай

2-8-мĕш ёссен хуравĕ сĕмах (темиçе сĕмах) е цифрăсен йĕрки пулма пултарать.

2 Синтаксис тишкеревĕ.

Текста тĕплĕ, васкамасĕр вуласа тухар.

(1)Халĕ эпир сўлталакан кирек хăш вăхăтĕнче те, кирек мĕнле уявра та пĕр нек юрăсемех юрлатпăр. (2)Елĕк вара урăхла пулнă. (3)Ун чухнехи чăваш юррисем тĕрлĕ йăла-йĕркене, уява сыхăннă. (4)Юрăсене аста, хăсан тата мĕн тĕллевне юрланине кура темиçе ушкăна уйăрма пулат. (5)Чăвашсем нумай чухне темиçе сасăпа юрланă.

Предложенисен грамматика никĕсне тĕрĕс палăртнă вариантсене катартар.

1) эпир юрлатпăр (1-мĕш предложени);

2) урăхла пулнă (2-мĕш предложени);

3) юррисем сыхăннă (3-мĕш предложени);

4) ушкăна уйăрма пулат (4-мĕш предложени);

5) нумай юрланă (5-мĕш предложени).

Хуравĕ: _____

3 Пунктуаци тишкеревĕ.

Чарăну палли лартмалли вĕрăнсене катартакан цифрăсене сырар.

Кайăк кăвакăсем (1) хурсем (2) тата ытти сунар кайăкăсем (3) кăнтăралла вĕçсе кайнă май (4) пирĕн сырмасенче (5) илурлăхсемпе (6) кĕлĕсенче (7) уй-хирне вăрмансенче (8) ларса канма питĕ юратасçĕ.

Хуравĕ: _____

4 Синтаксис тишкеревĕ.

Пирĕн сурт умĕнче йĕсекен йăмран сĕмĕс сўлсисем сĕмах майлашăвĕн тĕп компонентне сырар.

Хуравĕ: _____

5 Орфографи тишкеревĕ.

Паллă тунă сĕмахсене мĕнле сырнине тĕрĕс ăнлантарнă хурав варпанчĕсен номерĕсене сырар.

1) ан шавла – ан татака глаголан уйрам сырмалла;

2) хир-хир – машар сĕмахсене дефиспа сырмалла;

3) Чăваш патшалăх университетĕ – вĕрену заведенийĕсен ятĕнче малтанхи сĕмахне сĕç пысăк сас паллинчен пусласа сырмалла;

4) вĕренчĕ-ини – ши междометие яланах дефиспа сырмалла;

5) супăнне – сĕмах вĕçенчи сĕмсĕлĕх паллине усă сасăпа пусланакан пур аффикс умĕнче те сырмалла.

Хуравĕ: _____

Текста вуласа тухар та 6-9-мĕш ёссене тавар.

(1)Хĕвел, сывлăш, шыв тата сĕр – этемлĕх сăпки. (2)Этемпе сўт санталак ĕмĕрсем хушши килĕшўре пурăннă. (3)Мăн асаттесемпе асаннесем сăкна питĕ лайăх ăнланнă. (4)Этем сўт санталакран вай-хават илет, савăнна чăвашсем ăна пус саспах хисепленĕ. (5)«Эпир сĕртен пулнă, сĕрех пулатпăр», – тесĕ халĕ те.

(6)Юлашки вăхăтра этемлĕхе экологин сивĕч ыйтăвĕсем канăс памасçĕ. (7)Хими им-самĕпе сĕре-шыва варалани, фабрика-заводсен тĕтĕмĕ атмосферăна сиенлени тата сĕр эрозийĕ пирки пурте пĕлетпĕр. (8)Шел пулин те, сăл куçсемпе юхан шывсем тиçе пырасçĕ, вăрмансене касса пĕтересçĕ, тулăхлă тапра сийĕ арканать, чĕр чўнсемпе кайăк-кĕшĕк йышĕ чакать.

(9)Пирĕн кашнин таван сўт санталака куç шăрси пек юратса, упраса пурăнмалла. (10)Сўт санталакран пурте чĕрĕ, пурте хаклă. (11)Пулла – таса шыв, вĕсен кайăка – сывлăш, чĕр чўна – улăх-саран, вăрман кирлĕ. (12)Апла пулсан, юхан шывсене, кĕлĕ-пĕвене, вăрмансене, улăх-сарана таса тытмалла. (13)Таван сĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласи кашни сыннан чўн тĕпĕнче анчах мар, ёсенче те пулмалла. (14)Сўт санталака упрасси – кашни сын тивĕçĕ. (Александр Петров* сырни тарăх.)

*Александр Петров (1990) – чăваш журналисчĕ.

6 Текст содержанийĕн тишкеревĕ.

Текст содержанийĕпе хăш предложенисем тўр килесĕ?

1) Хĕвел, сывлăш, шыв тата юр – этемлĕх сăпки.

2) Мăн асаттесемпе аннесем сăкна питĕ лайăх ăнланнă.

3) Этем сўт санталакран вай-хават илет, савăнна чăвашсем ăна пус саспах хисепленĕ.

4) Пирĕн кашнин тавансене куç шăрси пек юратса, упраса пурăнмалла.

5) Таван сĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласи кашни сыннан чўн тĕпĕнче анчах мар, ёсенче те пулмалла.

Хуравĕ: _____

- 7 **Илемлӗх мелӗсене тишкерни.**
Танлаштарулӑ предложени(сен) номерне кӑтаргӑр.
 (1) Хӗвел, сывлаш, шыв тата сӗр – этемлӗх сӑпки.
 (2) Этемпе сӑт санталӑк ӗмӗрсем хушши килӗшӗре пурӑнӑ.
 (3) Пирӗн кашнин таван сӑт санталӑка куш шӑрси пек юратса, упраса пурӑнмалла.
 (4) Сӑт санталӑкра пурте чӗрӗ, пурте хаклӑ.
 (5) Таван сӗрӗн илемне, тасалӑхне упрасси кашни сынӑн чун тӗпӗнче анчах мар, ӗсӗнче те пулмалла.
Хуравӗ: _____
- 8 **Лексика тишкерӗвӗ.**
 Сыхласси сӑмахӑн (13-мӗш предложени) синонимне текстра тупса сырӑр.
Хуравӗ: _____

- ! 2-8-мӗш ӗссен хуравӗсене хурав бланкне кусарса сырма ан манӑр.
Кашни ӗсӗн хуравӗ тӗрӗс номерне тӑнипе тӑманине тепӗр хут пӑхса тухӑр.

3-мӗш пай

- 2-мӗш пайра вуланӑ текстпа уса курса 9.1, 9.2 е 9.3 ӗсенчен пӗрне тӑвар.
Хайлав сырас умӗн суйласа илнӗ ӗсӗн номерне палӑртӑр: 9.1, 9.2 е 9.3.

- 9.1 «Этем сӑт санталӑкра ӳй-хӳват илет» темӑпа калӑпӑшӗпе пысӑках мар (70 сӑмахран кая ан пултӑр) ӳслав хайлавӗ сырӑр. Тема пирки хӳвар мӗн шухӑшланине уса парӑр.
 Хӳвар шухӑшӑра икӗ тӗслӗхпе (аргументпа) ӗненерӗр: пӗр тӗслӗхне итленӗ текстра, теприне вуланӑ текстра илӗр. Сакна тумӑ ӳславӑн ӗненерӗ мелӗсемпе (кӳртӗм сӑмахсемпе, ӳйтупа хурав пӗрлӗхӗпе, пиркепе следстви, условие следстви, тӗллевпе услови, хирӗслев сыханӑвне палӑртӑкан чӗлхе мелӗсемпе) сахалтан та икӗ хут уса курӑр.
 Тӗслӗхе предложение цитатӑласа е унӑн номерне кӑтартса илсе парӑр.
 Сочинени калӑпӑшӗ 70 сӑмахран кая пулмалла мар.
 Ӗнчен те эсир экзаменра итленӗ тата вуланӑ текстсене ним улаштармасӑр сыраса илетӗр пулсан ӗсӗре 0 балл лартса хакласӗ.
 Сочинение тирпейлӗ, усамлӑ сырӑр.

- 9.2 Вуланӑ текстра палӑртӑ «Сӑт санталӑка упрасси – кашни сын тивӗсӗ» шухӑша уса парса калӑпӑшӗпе пысӑках мар (70 сӑмахран кая ан пултӑр) ӳслав хайлавӗ сырӑр.
 Хӳвар шухӑшӑра вуланӑ текстри икӗ тӗслӗхпе (аргументпа) ӗненерӗр: Сакна тумӑ ӳславӑн ӗненерӗ мелӗсемпе (кӳртӗм сӑмахсемпе, ӳйтупа хурав пӗрлӗхӗпе, пиркепе следстви, условие следстви, тӗллевпе услови, хирӗслев сыханӑвне палӑртӑкан чӗлхе мелӗсемпе) сахалтан та икӗ хут уса курӑр.
 Тӗслӗхсене предложение цитатӑласа е унӑн номерне кӑтартса илсе парӑр.
 Сочинени калӑпӑшӗ 70 сӑмахран кая пулмалла мар.
 Ӗнчен те эсир экзаменра вуланӑ текста ним улаштармасӑр сыраса илетӗр пулсан ӗсӗре 0 балл лартса хакласӗ.
 Сочинение тирпейлӗ, усамлӑ сырӑр.

- 9.3 **Сӑт санталӑк тенине Эсир мӗнле ӳнланатӑр?** Хӳвар панӑ определение уса парӑр. «Мӗн ӳл сӑт санталӑк?» темӑпа калӑпӑшӗпе пысӑках мар (70 сӑмахран кая ан пултӑр) ӳслав хайлавӗ сырӑр. Тезис ӳрӑнне Хӳвар панӑ определенине уса курӑр. Тезиса аргументлама икӗ тӗслӗхпе (аргументпа) уса курӑр: пӗр тӗслӗхне вуланӑ текстра, теприне Хӳвар пурнӑсӑр ӳпытӗнчен илӗр. Сакна тумӑ ӳславӑн ӗненерӗ мелӗсемпе (кӳртӗм сӑмахсемпе, ӳйтупа хурав пӗрлӗхӗпе, пиркепе следстви, условие следстви, тӗллевпе услови, хирӗслев сыханӑвне палӑртӑкан чӗлхе мелӗсемпе) сахалтан та икӗ хут уса курӑр.
 Тӗслӗхе предложение цитатӑласа е унӑн номерне кӑтартса илсе парӑр.
 Сочинени калӑпӑшӗ 70 сӑмахран кая пулмалла мар.
 Ӗнчен те эсир экзаменра итленӗ тата вуланӑ текстсене ним улаштармасӑр сыраса илетӗр пулсан – ӗсӗре 0 балл лартса хакласӗ.
 Сочинение тирпейлӗ, усамлӑ сырӑр.

- ! **Кашни ӗсӗн хуравӗ тӗрӗс номерне тӑнипе тӑманине тепӗр хут пӑхса тухӑр.**

2-мёш пай

2-8-мёш ёссен хуравё сăмах (темиşe сăмах) е цифрăсен йёрки пулма пултарать.

2-мёш пайăн 2-8-мёш ёсёсене тёрёс тусан шукул ачи кашни ёсшён 1-ер балл илет.

Хурав тёрёс пулмасан е вăл пачах пулмасан – 0 балл лартаççё.

2-мёш пайăн 2-8-мёш ёсёсене тёрёс тусан пётёмпе 7 балл пухма май пур.

Текста тёплё, васкамасър вуласа тухър.

(1)Халё эпир сұлталакән кирек хәш вәхәтёнче те, кирек мёнле уявра та пёр нек юрәсемех юрлатпәр. (2)Ёлэк вара урәхла пулнә. (3)Ун чухнехи чәваши юррисем төрлө йәла-йёркене, уявна сыхәннә. (4)Юрәсене аста, хәсан тата мён төллевне юрланине кура темиҫе ушкәна уйәрма пулать. (5)Чәвашисем нумай чухне темиҫе сасәна юрланә.

Предложенисен грамматика никёсне төрөс паләртнә вариантсене кәтартәр.

- 1) эпир юрлатпәр (1-мёш предложени);
- 2) урәхла пулнә (2-мёш предложени);
- 3) юррисем сыхәннә (3-мёш предложени);
- 4) ушкәна уйәрма пулать (4-мёш предложени);
- 5) нумай юрланә (5-мёш предложени).

Хуравё: _____

Чарăну палли лартмалли вырăнсене кăтартакан цифрăсене сырăр.

Кайăк кăвакалсем (1) хурсем (2) тата ытти сунар кайăкĕсем (3) кăнтăралла вĕссе кайнă май (4) пирĕн сырмасенче (5) шурлăхсемпе (6) кӳлĕсенче (7) уй-хирпе вăрмансенче (8) ларса канма питĕ юратаççĕ.

Хуравё: _____

Пирён җурт умёнче үсекен йәмран симёс җулҗисем
сәмах майлашавён тәп компонентне җырәр.

Хуравё: _____

4 Орфографи тишкерёвё.

**Паллă тунă сăмахсене мёнле ҫырнине тёрёс
анлантарнă хурав варианчёсен номерёсене ҫырăр.**

- 1) *ан шавла* – *ан* татăка глаголтаң уйрăм ҫырмалла;
- 2) *хир-хир* – *мăшăр* сăмахсене дефиспа ҫырмалла;
- 3) *Чăваш патшалăх университетё* – *вёренў*
заведенийёсен ятёнче малтанхи сăмахне ҫеҫ пысăк сас
паллинчен пуҫласа ҫырмалла;
- 4) *вёренчё-ши* – *ши* междометие яланах дефиспа
ҫырмалла;
- 5) *супăньне* – сăмах вёҫёнчи ҫемҫелёх паллине уҫă сасăпа
пуҫланакан пур аффикс умёнче те ҫырмалла.

Хуравё: _____

Текста вуласа тухър та 6-9-мёш ёссене тăвър

(1)Хёвел, сывлăш, шыв тата çёр – этемлĕх сăпки. (2)Этемпе çут çанталăк ёмĕрсем хушиши килĕшÿре пурăннă. (3)Мăн асаттесемпе асаннесем çакна питĕ лайăх ăнланнă. (4)Этем çут çанталăкран вай-хăват илет, çавăнна чăвашсем ăна пуç çапсах хисепленĕ. (5)«Эпир çĕртен пулнă, çĕрех пулатпăр», – теççĕ халĕ те.

(6)Юлашки вăхăтра этемлĕхе экологин çивĕч ыйтăвĕсем канăç намаççĕ. (7)Хими им-самёне çĕре-шыва варалани, фабрика-заводсен тĕтĕмĕ атмосферăна сиенлени тата çёр эрозийĕ пирки пурте пĕлетпĕр. (8)Шел пулин те, çăл куçсемпе юхан шывсем тупсе пырасçĕ, вăрмансене касса пĕтересçĕ, тулăхлă тăпра сийĕ арканать, чĕр чунсемпе кайăк-кĕшĕк йышĕ чакать.

(9)Пирĕн кашнин тăван çут çанталăка куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла. (10)Çут çанталăкра пурте чĕрĕ, пурте хаклă. (11)Пулла – таса шыв, вĕсен кайăка – сывлăш, чĕр чуна – улăх-саран, вăрман кирлĕ. (12)Апла пулсан, юхан шывсене, кÿлĕ-пĕвене, вăрмансене, улăх-сарана таса тытмалла. (13)Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласи кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ёçĕнче те пулмалла. (14)Çут çанталăка упрасси – кашни çын тивĕçĕ. (Александр Петров* сырни тăрăх.)

*Александр Петров (1990) – чăваш журналисчĕ.

Текст содержанийёне хайи предложенисем тўр килеҫсё?

1) Хёвел, сывлаш, шыв тата юр – этемлөх сәпки.

2) Мән асаттесемне аннесем ҫакна питё лайах аңланнә.

3) Этем ҫут ҫанталәкран вай-хәват илет, ҫаванна чәвашсем айна пуҫ ҫапсах хисепленё.

4) Пирён кашнин тәвансене куҫ шәрҫи нек юратса, упраса пурәнмалла.

5) Тәван ҫёрён илемне, тасаләхне сыхласси кашни ҫыннан чун тәпәнче анчах мар, ёҫёнче те пулмалла.

Хуравё: _____

Танлаштаруллӑ предложени(сен) номерне кӑтартӑр.

(1) Хӗвел, сывлӑш, шыв тата ҫӑр – этемлӧх сӑпки.

(2) Этемне ҫут ҫанталӑк ёмӑрсем хушии килӑшӳре пурӑннӑ.

(3) Пирӑн кашнин тӑван ҫут ҫанталӑка куҫ шӑрҫи нек юратса, упраса пурӑнмалла.

(4) Ҫут ҫанталӑкра пурте чӑрӑ, пурте хаклӑ.

(5) Тӑван ҫӑрӑн илемне, тасалӑхне упрасси кашни ҫыннӑн чун тӑпӑнче анчах мар, ёҫӑнче те пулмалла.

Хуравӑ: _____

8 | Лексика тишкерёвё.

*Сыхласси сăмахăн (13-мёш предложени)
синонимне текстра тупса ғырăр.*

Хуравё: _____

**2-8-мёш ёссен хуравёсене хурав бланкне
кусарса ырма ан маняр. Кашни ёсен хуравё тёрёс
номерпе танипе таманне тепёр хут пяхса тухяр.**

Ёс номерё	Тёрёс хурав
2	<i>13<e>31</i>
3	<i>157<e>çак цифрăсен кирек мёнле йёрки</i>
4	<i>симёс çулçисем</i>
5	<i>13<e>31</i>
6	<i>35<e>53</i>
7	<i>3</i>
8	<i>упрасси</i>

Вăхăтпа пĕлсе усă курăр!

Ёсён иккёмёш пайне тума **40** минут уйăрассё. Çак вăхăтра иккёмёш (вуланă) текста тимлĕ вуласа тухмалла, пĕрремёш (итленĕ) текстпа танлаштармалла тата тест ыйтăвёсене хуравламалла.

Экзаменра ӕнӕсӕ сунатпӕр!